

Markku Heinonen

ITÄMEREN BOREAALISET RANTANIITYT
KALLAHDEN NATURA-ALUEELLA JA SEN
LÄHIYMPÄRISTÖSSÄ

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 TUTKIMUSALUE	2
3 ITÄMEREN BOREAALISET RANTANIITYT -LUONTOTYYPIN MÄÄRITTELY	3
4 MENETELMÄT	4
5 ITÄMEREN BOREAALISET RANTANIITYT KALLAHDEN NATURA- ALUEELLA JA SEN LÄHIYMPÄRISTÖSSÄ	4
5.1 Tutkimusalueella tavattavia niittytyyppejä.....	4
5.1.1 Matalakasvuiset niittytyypit ja kasviyhdykunnat.....	5
5.1.2 Korkeakasvuiset niittytyypit: Ruokonatayhdyskunnat.....	6
5.2 Itämeren boreaaliset rantaniityt -luontotyyppin esiintyminen tutkimusalueella	7
5.2.1 Luonnonsuojelualueen länsiosan niitty ympäristöineen.....	7
5.2.2 Itäranta	8
5.2.3 Uimaranta	9
5.3 Tutkimusalueen rantaniittyjen tila	10
6 KIITOKSET.....	11
7 KIRJALLISUUS	11

LIITTEET	1. Kallahden Natura-alue ja tutkimusalue (kartta)
	2. Merenrantaniityt-luontotyyppin kuvaus
	3. Luonnonsuojelualueen länsiosan niitty ympäristöineen ja Itäranta (kartta)
	4. Uimaranta (kartta)

1 JOHDANTO

Euroopan yhteisön alueella on säädetty luonnonsuojeludirektiivit, lintu- ja luontodirektiivi, edistämään luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä ja ylläpitämistä. Luontodirektiivi velvoittaa kutakin yhteisön jäsenvaltiota esittämään kohteita Natura 2000 -suojelalueverkostoon. Natura 2000 -verkosto koostuu alueista, joilla tavataan yhteisön tärkeinä pitämiä luontotyyppkejä ja eliölajeja. Yhteisön tärkeinä pitämät luontotyypit on lueteltu luontodirektiivin liitteessä I. Suomessa tavataan luontodirektiivin liitteen I luontotyypeistä 69, josta 14 on ensisijaisesti suojeltavia eli priorisoituja luontotyyppkejä. Priorisoidut luontotyypit ovat uhanalaisia ja yhteisöllä on niiden suojelussa erityinen vastuu, kun otetaan huomioon luontotyyppin levinneisyysalue yhteisön alueella suhteessa luontotyyppin koko levinneisyysalueeseen.

Suomen Natura 2000 -verkostoon kuuluva kohde Kallahden niitty-, harju- ja vesialueet (aluekoodi FI0100063) on suojeltu luontodirektiivin perusteella (Uudenmaan ympäristökeskus 1998; liite 1). Natura-alueen pinta-ala on 251 ha. Alueelta on erotettu viisi luontodirektiivin liitteen I luontotyyppiä: Vedenalaiset hiekkasärkät (kattaa noin 50 % Natura-alueen pinta-alasta), Harjumuodostumien metsäiset luontotyypit (2 %), Itämeren boreaaliset rantaniityt (2 %), Rantavallien yksivuotinen kasvillisuus (0 %) sekä Itämeren boreaaliset hiekkarannat, joilla on monivuotista ruohovartista kasvillisuutta (0 %). Luontotyypeistä Itämeren boreaaliset rantaniityt on priorisoitu luontotyyppi.

Tämän selvityksen tarkoituksena on tarkentaa Itämeren boreaaliset rantaniityt – luontotyyppin sijaintia Natura-alueella ja sen lähiympäristössä, kuvata niittyjen kasvillisuus lyhyesti ja arvioida niiden luonnontilaa. Tietoja voidaan hyödyntää mm. luonnonsuojelun hoito- ja käyttösuunnitelmaa päivitettäessä ja perustietona lähiympäristön muun maankäytön suunnittelua varten.

Kallahden rantaniityn luonnonsuojelun nykyinen käyttö- ja hoitosuunnitelma on tehty 1980-luvun lopulla (Väre 1988). Siinä on kuvattu yleispiirteisesti myös alueen kasvillisuutta. Muista kasvillisuusselvityksistä kannattaa mainita erityisesti Hosiaisloman tutkimukset (esim. 1980, 1983).

2 TUTKIMUSALUE

Tutkittu alue sijaitsee Kallahdenniemen kärkiosassa (liite 1). Priorisoidun niittytyypin esiintyminen on selvitetty Kuningatar-nimisen metsäsaarekkeen ja muun niemen metsäisten osien väliin jäävällä avoimella niitty- ja ranta-alueella. Suurin osa tutkimusalueesta on Natura 2000 -verkostoon kuuluvaa luonnonsuojelualuetta. Muu osa alueesta on lähinnä virkistys- ja ulkoilualuetta, joka on mm. uimarantakäytössä.

3 ITÄMEREN BOREAALISET RANTANIITYT -LUONTOTYYPIN MÄÄRITTELY

Itämeren boreaaliset rantaniityt -luontotyyppi on määritelty Natura 2000 -luontotyyppioppaassa (Airaksinen & Karttunen 2001). Luontotyypin kuvaus on liitteessä 2.

Priorisoituun luontotyyppiin kuuluville merenrantaniityille on ominaista maarannan (geolitoraali) kasvillisuuden matalakasvuisuus. Niittyjen kasvillisuus voi koostua useista niittytyypeistä tai kasviyhdyskunnista, joiden tyyppinimiä ja tarkemmat viitteet kasviyhdyskuntien kuvauksiin on lueteltu luontotyyppioppaassa. Luontotyyppioppaan viitteistä on tukeuduttu tässä yhteydessä Vegetationstyper i Norden -teoksen (Påhlsson 1994) kuvauksiin. Siinä on lueteltu kymmenen niittytyyppiä, kasviyhdyskuntaa tai niiden varianttia, jotka edustavat Itämeren boreaalisia rantaniittyjä.

Ongelmallista on, että luontotyyppioppaan viitteinä käytetyissä teoksissakaan (kuten Vegetationstyper i Norden; Påhlsson 1994) ei ole kuvattu kattavasti priorisoituun luontotyyppiin kuuluvia kasviyhdyskuntia (Aulikki Alanen/Suomen ympäristökeskus, suull. ilm.). Tämä aiheuttaa hankaluuksia silloin, kun luontotyypin esiintyminen tulisi tarkemmin määritellä. Luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohje (Pääkkönen & Alanen 2000) tarjoaa kuitenkin luontotyyppiopasta ja sen viittauksia kattavamman luettelon priorisoituun luontotyyppiin kuuluvista kasviyhdyskunnista. Siinä määritelty Merenrantaniityt-luontotyyppi sisältyy luontodirektiivin Itämeren boreaaliset rantaniityt -luontotyyppiin. Itämeren boreaalisia rantaniittyjä edustavia matalakasvuisia niittytyyppejä tai kasviyhdyskuntia on inventointiohjeessa lueteltu ja lyhyesti kuvattu 23. Teosten (Påhlsson 1994, Pääkkönen & Alanen 2000) välillä oleva luontotyyppien lukumääräero johtuu lähinnä joidenkin niittytyyppien yksityiskohtaisemmasta käsittelystä inventointiohjeessa. Toisiaan vastaavat niittytyypit on teoksista kuitenkin helposti löydettävissä.

Koska tämän tutkimuksen päätavoitteena on määritellä Itämeren boreaaliset rantaniityt -luontotyypin sijainti tutkimusalueella, on tärkeämpää pystyä erottamaan selvitettävän luontotyypin rajat muista läheisistä luontotyypeistä, kuin kuvata tutkimusalueen kaikki priorisoitua luontotyyppiä edustavat niittykasviyhdyskunnat. Tutkimusalueella tämä edellyttää tavallisimmin matalakasvuisten ja korkeakasvuisten rantaniittyjen erottamista toisistaan. Näiden, pohjimmiltaan varsin erityyppisten niittyjen reuna-alueilla sijaitsevat tyypittelyn kannalta hankalimmat rajakohdat. Käytännössä matalakasvuisten rantaniittyjen raja viereisiin niittykasvillisuuden muodostamiin yhdyskuntiin ei ole luonnossa niin selkeä kuin esim. nimityksistä ”matala- ja korkeakasvuinen” voisi päätellä. Matalakasvuisille niittytyypeille ominainen kasvillisuus vaihtuu muuhun niittykasvillisuuteen enemmän tai vähemmän liukuvasti, jyrkimpien rajojen muodostuessa sinne, missä maaston pinnanmuodoissa on äkillisiä muutoksia. Monin paikoin selkeän rajan vetäminen on kuitenkin hyvin tulkinnanvaraista. Matalakasvuisilla rantaniityillä kasvaa yleisesti myös korkeakasvuisia ruohoja ja heiniä, joista osa sisältyy jopa tyyppien kuvauksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi mesiangervo ja rantavirmajuuri. Matalakasvuisia niittytyyppejä määritettäessä onkin painotettava erikseen nimettyjen luonnehtijalajien runsautta ja esiintymistä.

Paikoin ihmistoiminnan suorat ja epäsuorat vaikutukset ovat eriasteisesti muuttaneet alueen niittyjen ominaispiirteitä ja hämärtäneet niiden luonnollista vaihtelua.

Luontodirektiivin periaatteiden mukaan myös luonnontilaltaan jossain määrin muuttuneita luontotyyppejä tulisi arvioida esimerkiksi luontotyyppien mahdollista ennallistamista silmälläpitäen. Siksi tutkimusalueen kasvillisuutta on arvioitu myös tältä pohjalta. Tutkimusalueella tässä mielessä huomioitavia ovat erityisesti sellaiset korkean ruovikon vallitsevat kasviyhdykunnat, joilla kasvaa yleisesti myös matalakasvuisille rantaniityille ominaista lajistoa. On ilmeistä, että näistä kasviyhdykunnista kehittyisi varsin nopeasti luontodirektiivissä tarkoitettua priorisoitua luontotyyppiä, mikäli ruovikkoa sopivalla tavalla heikennettäisiin tai se poistettaisiin.

4 MENETELMÄT

Maastotyöt tutkimusalueella tehtiin elokuussa 2001. Itämeren boreaaliset rantaniityt -luontotyyppiä edustavat niityt määriteltiin ja rajattiin kartoille. Paikanmäärittelyyn ja rajauksen tukena käytettiin ilmakuvatulkintaa (ilmakuvan mittakaava 1:10 000, kuvausvuosi 1998).

5 ITÄMEREN BOREAALISET RANTANIITYT KALLAHDEN NATURA-ALUEELLA JA SEN LÄHIYMPÄRISTÖSSÄ

5.1 Tutkimusalueella tavattavia niittytyyppejä

Tässä kuvataan lyhyesti tutkimusalueella tunnistettuja niittytyyppejä. Kuvaukset kattavat ainoastaan tutkimuksen kannalta tärkeimmät niitymäiset luontotyyppit: Itämeren boreaalisia rantaniittyjä edustavat matalakasvuiset niittytyypit sekä niihin läheisimmin liittyvät kasviyhdykunnat.

Raportissa käytetyt niittytyyppien nimitykset ovat peräisin Luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohjeesta (Pääkkönen & Alanen 2000). Siinä kuvatut niittytyypit vastaavat yleisesti paremmin tutkimusalueen kasviyhdykuntia kuin Vegetationstyper i Norden -teoksessa (Påhlsson 1994) kuvatut niittytyypit. Edellä mainituissa lähteissä samaksi luettavia niittytyyppejä on nimetty hieman eri tavoin, osin niittytyyppejä on jaettu, osa tyypeistä on rinnakkaisia. Vertailun helpottamiseksi eri teosten toisiaan vastaavat tyypit on mainittu kuvausten yhteydessä.

Nimityksiä on käytetty kuitenkin vain silloin, kun ne vastaavat riittävän hyvin tutkimusalueella havaittuja kasviyhdykuntia.

Alueella tavataankin matalakasvuisiin niittytyyppeihin kuuluvia tai niihin ainakin läheisesti liittyviä kasviyhdykuntia, joita ei voi luontevasti nimetä käytetyissä lähdeoteoksissa kuvattujen tyyppien perusteella. Niistä mainittakoon tutkimusalueella tavalliset siniheinävaltaiset kasviyhdykunnat. Muut tyyppikuvauksiin huonosti sopivat kasviyhdykunnat ovat pienialaisia. Tarkemmin tutkittuna tutkimusalueen

niittyjen kasvillisuudesta pystyisi erottamaan vielä useampia kasviyhdyskuntia kuin ohessa on esitetty.

5.1.1 Matalakasvuiset niittytyypit ja kasviyhdyskunnat

Tutkitulla alueella tavataan ainakin kolmea tai neljää matalakasvuista niittytyyppiä, jotka vastaavat varsin hyvin Pählsönin (1994) sekä Pääkkösen & Alasen (2000) teoksissa kuvattuja niittytyyppejä.

Lähimpänä vesirajaa esiintyvä niittytyyppi muistuttaa Meriluikka-rönsyrölli-yhdyskuntia (Pääkkönen & Alanen 2000), joka vastaa Pählsönin (1994) kuvaamaa Meriluikka-rönsyrölliniittyä (*Eleocharis uniglumis-Agrostis stolonifera*-typ). Tutkimusalueella tämän tyypin valtalajeina ovat yleensä meriluikka, rönsyrölli sekä suolavihvilä. Muita matalakasvuisia lajeja ovat mm. ketohanhikki, rantamatar, merirannikki ja merisuolake. Lähes kaikkialla niiden seassa kasvaa järviruokoa. Varsinkin meren puolella ruovikko saattaa olla tiheää ja korkeakasvuista, jolloin matalakasvuiseen niittytyyppiin luettavat reunaosat muistuttavat kauempaa katsottuna melkoisesti varsinaisia ruokoniittyjä. Tiheän ruokoreunuksen leveys ei kuitenkaan ole yleensä muutamaa metriä enempää. Tällainen ruovikoitunut niittytyyppi on erotettu Vegetationstyper i Norden -teoksessa päätyypistä omaksi Ruoko-rönsyröllivariantiksi (*Phragmites australis-Agrostis stolonifera*-variant; vrt. Pählsön 1994). Meren suuntaan edettäessä matalakasvuiselle niittytyypille ominaiset valtalajit häviävät ja kasvillisuus vaihtuu varsinaiseksi korkeakasvuiseksi ruokoniityksi ja edelleen ruovikoksi.

Suurin osa tutkimusalueen niityistä on Rönsyrölli-luhtakastikka-suolavihviläniittyjä ja Punanatayhdyskuntia (Pääkkönen & Alanen 2000), jotka vastaavat Pählsönin (1994) Suolavihvilä-punanatarantaniittyä (*Juncus gerardii-Festuca rubra*-typ). Jaottelu useampaan niittytyyppiin kuvaa paremmin erilaisilla kasvupaikoilla tavattavien kasviyhdyskuntien eroja sekä valtalajien että muun seuralaislajiston suhteen. Keskimäärin kosteammassa niittyjen osissa valtalajeina ovat yleensä rönsyrölli, luhtakastikka ja suolavihvilä, joiden alla tavataan usein runsaana myös rantamatar. Punanata on usein runsaampi hieman kuivemmilla paikoilla. Muita tavallisia ja runsaitakin lajeja ovat mm. ketohanhikki, merirannikki, meriratamo ja rantalemmikki sekä varsinkin kuivemmissa osissa keltamaite, syysmaitiainen ja siniheinä. Paikoittaisemmin tavataan mm. nyylähaarikkoa, rantakukkaa ja jokapaikansaraa. Näilläkin niittytyypeillä esiintyy yleisesti järviruokoa, mutta ruokokasvustot ovat usein harvoja ja niiden keskikorkeus jää yleensä alle metrin.

Muita tutkimusalueella esiintyviä matalakasvuisten niittyjen kasviyhdyskuntia ovat paikallisesti ja edellä kuvailtuja tyyppejä huomattavasti pienialaisemmin esiintyvät ruskokaislavaltaiset kasviyhdyskunnat. Niissä on yhtäläisyyksiä Pählsönin (1994) teoksessa erotettuun Rantasomerikkoniityn Ruskokaisla-hernesara-rantasappiyhdyskuntaan (*Blysmus rufus-Carex viridula-Centaurium spp.*-typ), mutta paremmin ne vastaavat inventointiohjeessa (Pääkkönen & Alanen 2000) kuvattuja Ruskokaislayhdyskuntia, mitä nimeä käytetään myös tässä raportissa. Ruskokaislan seuralaislajeja ovat tavallisesti isorantasappi, meriratamo, merisuolake ja ketohanhikki sekä viereisilläkin niittytyypeillä tavalliset punanata,

rönsyrölli ja suolavihvilä. Ruskokaislayhdyskuntia tavataan usein Punanatayhdyskuntien tuntumassa ympäristöään alavammissa kohdissa, jopa polkujen painaumuksissa.

Siellä täällä tavataan varsin selkeästi rajautuneita siniheinävaltaisia kasviyhdyskuntia, joita on hieman hankala sijoittaa “matala-“ tai “korkeakasvuisiin” niittytyyppeihin. Kookasta ja näissä kasviyhdyskunnissa hyvin näkyvää siniheinää ei ole käytetyissä lähdeoksissa yhdistetty mihinkään merenrantaniittyjen tyyppiin. Siniheinän paikallinen runsaus tutkimusalueella kytkeytynee kasvupaikan erikoisiin ravinne- ja kosteusoloihin, eikä yksinään sen esiintymistä ole tässä yhteydessä pidetty riittävänä perusteena luokittelulle. Näiden kasviyhdyskuntien sijoittamisessa matala- tai korkeakasvuisiin on annettu siniheinää enemmän painoarvoa seuralaislajistolle, joka voi olla matala- tai korkeakasvuista.

Matalakasvuisten niittytyyppien lajistosta siniheinämättäiden seassa kasvaa esim. ruskokaislayhdyskunnille tyypillisiä lajeja. Usein siniheinäkasvustot muodostavat välittävän vyöhykkeen matala- ja korkeakasvuisten niittytyyppien välillä. Siniheinävaltaisia kasviyhdyskuntia tavataan lähinnä alavimpien niittyalueiden reunaosissa sekä keskemmällä joidenkin laakeiden kumpareiden liepeillä.

Kirjallisuudessa on kuvattu siniheinän vallitsemia niittytyyppejä, jotka eivät kuitenkaan ole luonteenomaisia juuri merenrantaniityille. Näihin niittyihin kuuluu sekä matala- että korkeampikasvuisia niittytyyppejä (esim. Lyhytkortiset heinä-saraniityt vs. Siniheinäniityt; vrt. Pahlsson 1994). Siten siniheinä ei ole määräävä laji, kun niittyjä luokitellaan kasvillisuuden keskimääräisen korkeuden perusteella.

5.1.2 Korkeakasvuiset niittytyypit: Ruokonatayhdyskunnat

Tutkimusalueen korkeakasvuisista niittytyypeistä tässä kuvataan lyhyesti vain yksi, Ruokonatayhdyskunnaksi (Pahlsson 1994, Pääkkönen & Alanen 2000) kutsuttu niittytyyppi. Ruokonatayhdyskunnat ovat tutkimusalueella merkittäviä, koska ne rajautuvat usein suoraan matalakasvuisiin niittytyyppeihin. Ruokonatayhdyskuntien valtalajeina on nimilajin lisäksi usein muitakin korkeakasvuisia ruohovartisista, kuten mesiangervo, merivirmajuuri tai pietaryrtti. Muita kookkaita seuralaislajeja ovat mm. rantakukka, peltovalvatti, siniheinä ja juolavehnä, harvemmin vaikkapa meri- ja karhunputki. Matalakasvuisemmista seuralaislajeista tavallisimpia ovat keltamaite, hiirenvirna ja isolaukku. Ruokonatayhdyskuntien reunaosissa kasvaa joitakin Helsingissä huomionarvoisia lajeja, kuten usein runsaanakin tavattava käämeenkieli ja harvinainen rantanätkelmä. Ruokonatayhdyskuntia on yleensä alavan, matalakasvuisen niittyalueen maastoltaan hieman ylempänä sijaitsevilla ja kuivemmissa reunaosissa, missä ne vaihtuvat edelleen varsinaiseen hietikkokasvillisuuteen.

5.2 Itämeren boreaaliset rantaniitty -luontotyyppien esiintyminen tutkimusalueella

Itämeren boreaalisia rantaniittyjä tavataan tutkimusalueella oikeastaan kolmella lähekkäisellä, mutta toisistaan erillisellä alueella (liitteet 3–4). Osa-alueita erottavat toisistaan luonnolliset maastonmuodot ja osittain myös ihmistoiminnan aiheuttama kulutus. Kasvillisuudeltaan ja siihen vaikuttavilta tekijöiltään sekä nykykäytöltään alueet ovat hieman erilaisia. Sen vuoksi kukin osa-alue on esitetty seuraavassa omana kokonaisuutenaan: Luonnonsuojelualueen niitty ympäristöineen, Itäranta ja Uimaranta.

Matalakasvuiset niittytyypit on rajattu liitekartoille. Rajaukset ovat kuitenkin yleistysia, eikä kaikkein pienimpiä kasvillisuuslaikkuja ole huomioitu. Tallautuneet alueet, joilla kasvillisuus on merkittävästi muuttunut, on luokiteltu ympäröivän kasvillisuuden perusteella siihen tyyppiin, johon ne todennäköisimmin kuuluvat.

Kartoissa on erotettu matalakasvuisten niittyjen eräät osat, jotta niittyjen luonteesta saisi havainnollisemman kuvan. Niittyalueet, joilla järviruokokasvustot ovat kaikkein tiheimpiä ja korkeimpia, on erotettu pisteviivalla ja omalla merkinnällään muista matalakasvuisista niityistä. Vinoviivoituksella merkityt alueet edustavat matala- ja korkeakasvuisten niittyjen vaihtelumuotoja. Tällaisella alueella matala- ja korkeakasvuisten niityn kasvillisuus esiintyy niin lomittain, ettei eri niittytyyppien kasvillisuuden erottelu ole mahdollista tai järkevää kartan mittakaavassa. Usein nämä alueet ovat laajojen siniheinäkasvustojen luonnehtimia.

Liitekarttoihin on merkitty myös yhtenäisen ruovikon ulkoreuna. Rajausta perustuu pääosin ilmakehään; maastohavaintojen perusteella vaikuttaa siltä, että ruovikon reunan sijainti ei ole muuttunut kovinkaan paljon viime vuosina. Karttoihin on merkitty myös joitakin huomattavia niittyalueella kasvavia yksittäispuita tai puuryhmiä. Joissakin kohdissa myös metsänreunan kulkua on tarkennettu.

Muutama tekstissä erityisesti käsitelty paikka on merkitty karttoihin kirjaimilla (A–G).

5.2.1 Luonnonsuojelualueen länsiosan niitty ympäristöineen (osa-alue I, liite 3)

Laajimmat ja monipuolisimmat rantaniitty sijoittuvat tälle alueelle, joka on pääosin luonnonsuojelualueita ja kuuluu niiltä osin myös Natura-alueeseen. Alueen läntisin osa suojelualueen ulkopuolella sijoittuu kuitenkin uimarannan tuntumaan, jossa sen rajan muodostaa kulunut hietikkoalue, rantaan vievä polku sekä paikoitusalue. Muualla pohjoisessa niittyalueita rajaa harjumännikkö. Idässä niittyalue rajautuu kapeaan hiekkaharjanteeseen, etelässä ja lounaassa mereen. Alueen itäosan poikki on rakennettu niemen kärkeen, Kuningattareen johtava pengertie.

Meren suunnassa aluetta reunustavat lähes kaikkialla tiheät järviruokovaltaiset kasvustot. Näihin rajautuu matalakasvuisiin niittytyyppeihin luettavia Meriluikka-rönsyrölliyhdyskuntia, joissa valtalajina on myös järviruoko. Muut matalakasvuiset niityt ovat valtaosin Rönsyrölli-luhtakastikka-suolavihviläniittyä sekä Punanatayhdyskuntia. Myös näillä niittytyypeillä kasvaa yleensä järviruokoa, joka

usein esiintyy kituliaana ja harvakasvuisena. Ruskokaislayhdyskunniksi luettavaa kasvillisuutta tavataan varsinkin alueen pohjoisreunan tuntumassa sekä alueen kaakkoisosassa.

Pengertien koillispuolella niittykasvillisuus on lajisuhteiltaan ja -koostumukseltaan hieman poikkeavaa muuhun alueeseen verrattuna. Pengertie luultavasti vaikuttaa alueen kosteusoloihin jonkin verran mm. estämällä ja patoamalla tulvavesiä, mutta on vaikea arvioida, mikä sen vaikutus on kasvillisuuteen. Matalamman lajiston seassa täällä kasvaa kuitenkin tavallista enemmän korkeakasvuisia seuralaislajeja, varsinkin mesiangervoa ja rantakukkaa. Kasvuolot ovat kuitenkin kummallekin korkeakasvuiselle lajille niin koettelevat, että ne jäävät pääsääntöisesti tavanomaista kokoaan selvästi pienemmiksi. Alueen pohjoispäässä, pääosin suojelualueen ulkopuolella, on mielenkiintoinen punanatavaltainen niittyalue (**A**), jossa nyylähaarikko on erityisen runsas; suojelualueella laji on varsin niukka. Myös jokapaikansaraa tavataan selvästi runsaammin kuin muualla, osin valtalajinakin. Sen seurassa kasvaa paikoin mm. Helsingissä varsin harvinaista hernesaraa.

Matalakasvuiset niittyalueet vaihtuvat maastoltaan ylempänä sijaitsevilla reunaosissaan tavallisesti korkeampikasvuisiin niittyihin, jotka edustavat yleensä Ruokonatayhdyskuntia tai muuta hietikolle syntyntä ruohovartista kasvillisuutta. Paikoin keskemälläkin aluetta on erillisiä pieniä, korkeakasvuisiin niittytyyppeihin luettavia saarekkeita. Matala- ja korkeakasvuisten niittyjen vaihtumisasiinnot ovat enimmäkseen siniheinän vallitsemia, seuranaan sekä matala- että korkeakasvuista lajistoa. Näistä rajauksen kannalta erityisen hankala on pengertien lounaispuolella sijaitseva alue (**B**). Siellä vaihtuminen on hyvin vähittäistä, joten kartalle määritelty ”rajakohta” on varsin summittainen.

5.2.2 Itäranta (osa-alue II, liite 3)

Kallahdenniemen itäreunan kapea hiekkaharjanne erottaa Itärannan muista niittyalueista. Itärannalla matalakasvuisia niittyjä on kolmella alueella, jotka rajautuvat enimmäkseen ruokoniittyihin. Länsireunoillaan matalakasvuiset niityt rajautuvat muihin korkeakasvuisiin niittyihin. Koska maasto laskee mereen suhteellisen jyrkästi, rantavyöhyke ja siihen liittyvät niittyalueet jäävät kapeiksi ja pienialaisiksi.

Itärannan matalakasvuiset niityt vastaavat Rönsyrölli-luhtakastikka-suolavihviläniittyä. Tyypin nimilajeista luhtakastikka on selvästi runsain, muita nimilajeja tavataan pienialaisemmin. Suurimmalla osalla niittyalaa kasvaa runsaana matalahkokasvuista järviruokoa. Pohjoisin matalakasvuinen niittyalue ulottuu hieman luonnonsuojelualueen pohjoispuolelle.

5.2.3 Uimaranta (osa-alue III, liite 4)

Uimarannaksi nimetty alue on runsaasti käytettyä virkistysaluetta, jonka länsipäässä sijaitsee mm. purjelautojen vesillelaskuun käytetty hiekkaranta. Itäpäässä on uimiseen käytetty hiekkaranta, joka erottaa tässä kuvatussa niittyalueen itäisemmistä rantaniityistä. Näiden lähes kasvittomiksi kuluneiden hiekkarantojen välillä ranta on säilyttänyt kasvipeitteensä, ja matalakasvuiset rantaniityt muodostavat lähes yhtenäisen rannansuuntaisen vyöhykkeen. Uimarannan alueella ranta viettää jyrkemmin mereen kuin luonnonsuojelualueella, joten niittyvyöhyke jää melko kapeaksi ja suhteellisen kauas rantametsän reunasta. Poikkeuksen muodostaa kuitenkin alueen länsiosa, jossa pinnanmuodot ovat vaihtelevampia. Siellä ranta-alueella on entinen pieni saari ja pieni merenlahdelma (C). Sekä saarta muusta mantereesta erottanut salmi että lahdella ovat kuivuneet maankohoamisen myötä, ja muodostuneella alavalla alueella sijaitsevat osa-alueen laajimmat matalakasvuiset niityt. Matalakasvuista niittyä on lisäksi alavimman niityrannan takana kohoavan hiekkamaaston erillisissä pienissä painaumuissa (D–G).

Osa-aluetta reunustaa meren puolella tiheä ruovikko ja ruokoniitty. Maan puolella ruokoniittyyn rajautuu monin paikoin Meriluikka-rönsyrölliyhdyskuntia vastaavaa niittykasvillisuutta. Nämä matalakasvuiset niityt ovat enimmäkseen ruovikoituneita; varsinkin niittyjen ulko-osissa järviruokokasvustot voivat olla kookas- ja tiheäkasvuisia. Eniten ruokojen vallitsemisissa niittyjen osissa meriluikka ei menesty, tällöin nimilajistoa edustaa ainoastaan rönsyrölli.

Lähes kaikki muut matalakasvuiset niityt ovat Rönsyrölli-luhtakastikka-suolavihviläniittyä. Punanatayhdyskuntia tavataan vain vähän. Näillä niittytyypeillä kasvaa vaihtelevasti järviruokoa, yleensä kuitenkin melko kituliaana ja harvakasvuisena.

Rannantakaisen hietikon pienissä painaumuissa olevat matalakasvuiset niittylaikut (D–G) ovat lähinnä Rönsyrölli-luhtakastikka-suolavihviläniittyä. Painaumien reunaosissa on kuitenkin laajalti korkeakasvuisempien niittytyyppien lajistoa. Yksi laikuista (E) eroaa selvästi muista, sitä vallitsee Ruskokaislayhdyskunnille tyypillinen kasvillisuus. Luultavasti näiden painaumien niittykasvillisuuden säilymiseen vaikuttavat merkittävästi tulvajaksot, joiden aikana vedet kohoavat korkeimmillaan rantametsään saakka.

Rannasta metsänreunaan edettäessä matalakasvuiset niittyalueet vaihtuvat korkeampikasvuisiin niittytyyppeihin. Kuten muuallakin, reuna-alueiden korkeakasvuinen niittykasvillisuus edustaa pääosin Ruokonatayhdyskuntia tai muuta hietikolle syntyntä ruohovartista kasvillisuutta; länsiosan lahdella (C) matalakasvuinen niitty vaihtuu mesiangervoniityksi. Matala- ja korkeakasvuisten niittyjen vaihtumisvyöhykettä on suhteellisen runsaasti.

5.3 Tutkimusalueen rantaniittyjen tila

Kallahdenniemen kärkiosan rannat ovat matalia ja laakeita, minkä ansiosta alueella on Helsingin oloissa ainutlaatuisen laajat yhtenäiset merenrantaniityt. Ne pysyvät avoimina, koska niille säännöllisesti nouseva merivesi ja talvella jää estävät tehokkaasti metsittymistä. Maankohoamisen myötä näiden tekijöiden vaikutus kuitenkin heikkenee ja kasvillisuussukcession edetessä niittyalueiden sijainti muuttuu, joskin hyvin hitaasti. Maaston korkeimmalla kohdalla sijaitsevat, kuivapohjaisimmat osat muuttuvat ennenpitkää metsiksi ja uutta tilaa niittykasvillisuudelle paljastuu nykyisin meren peittämiltä alueilta.

Tutkimusalueen rantaniityt ovat säilyneet hyvin luonnontilaisina, mikä on osittain luonnonsuojelualueen ansiota. Varsinkin siellä priorisoidut niittytyypit ovat varsin edustavia.

Ruovikoiden ja pensaiden leviämisen aiheuttama umpeenkasvu on yksi matalakasvuisten rantaniittyjen säilymistä uhkaavista tekijöistä. Itämeren lisääntynyt ravinteisuus on edistänyt edelleen rantavesien rehevöitymistä. Kallahden alueella pensoittuminen ei ole ollut merkittävää, sen sijaan järviruoko on maisemassa hyvin näkyvä ja sankka ruovikko vallitsee useimpien rantojen edustalla. Vaikka Kallahden alueen kasvillisuutta on tutkittu useammankin kerran, sitä ei ole seurattu sillä tavalla, että voitaisiin päätellä, onko niittyalue mahdollisesti rehevöitynyt merkittävästi viime vuosikymmeninä. Hosiaislumon (1983) tutkimalla kasvillisuuslinjalla oli runsaasti järviruokoa. Hosiaislumoma arvelee kuitenkin, että kitukasvuiset ruo'ot, joita kasvaa osalla lyhytkortista niittyä, ovat jäänne vetisemmästä vaiheesta eivätkä johdu esimerkiksi siitä, että rannan vankat ruovikot olisivat levinneet ylemmäksi niitylle. Kasvillisuuden kehittymisen suuntaa voisi arvioida vanhoista valokuvista, mikäli niitä on alueelta olemassa.

Rantaniittyjen luonnontilaan vaikuttaa paikoin voimakas kulutus, joka muuttaa kasvilajien keskinäisiä suhteita. Kulutus kohdistuu kuitenkin paljon voimakkaampana matalakasvuisia niittyjä ylempänä sijaitseville kuivapohjaisemmille ranta-alueille. Suhteellisen kosteina matalakasvuiset niityt ovat säilyneet kulutukselta varsin hyvin myös virkistysalueen puolella. Joissakin kohdissa sopivan kohtuullinen tallausta on ilmeisesti jopa suosinut matalakasvuista lajistoa rajoittamalla järviruo'on valta-asemaa.

Paikoitellen virkistysalueelle kuuluva toiminta heijastuu ikävästi luonnonsuojelualueen puolelle. Varsinkin luonnonsuojelualueen länsiosissa on tellettäilyä ja sen seurauksena alueella on jonkin verran roskaisuutta. Eri puolilla rantaniittyä on epävirallisia oikopolkuja, vaikka alueella pääsee hyvin liikkumaan olemassaolevaa luontopolkuverkostoa myöten.

Kallahden kärkiosan matalakasvuisten rantaniittyjen tärkeimmät ja edustavimmat osat sijoittuvat melko kattavasti luonnonsuojelualueen rajojen sisään. Huomattava osa tutkimusalueen matalakasvuisista rantaniityistä sijoittuu kuitenkin nykyisen luonnonsuojelualueen ulkopuolelle. Näillä alueilla on eräitä kasvillisuudeltaan erikoisia matalakasvuisia niittykasviyhdykskuntia ja osa harvinaisista niittytyypeistä, kuten Ruskokaislayhdyskunnista. Ainakin näiden tuhoutumista olisi syytä välttää ympäristön alueen käyttöä suunniteltaessa.

6 KIITOKSET

Ympäristötarkastaja Tiia Stén Helsingin kaupungin ympäristökeskuksesta kommentoi käsikirjoitusta ja esitti siihen merkittäviä parannusehdotuksia. Maisema-arkkitehti Raisa Kiljunen-Siirola kaupunkisuunnitteluvirastosta kertoi alueen suunnittelutilanteesta ja antoi käyttöni ilmakuvan alueesta.

7 KIRJALLISUUS

Airaksinen, O. & Karttunen, K. 2001: Natura 2000 -luontotyyppiopas. 2. korjattu painos. – Ympäristöopas 46. Suomen ympäristökeskus.

Hosiaislouma, V. 1980: Biologinen rantatutkimus. Vartiosaari–Ramsinniemi–Kallvik–Uutela. – Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto, yleiskaavaosasto. Julkaisu YB:7/80.

Hosiaislouma, V. 1983: Biologinen tutkimus. Helsingin ranta-alueet. – Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto, yleiskaavaosasto. Julkaisu YB:9/83.

Påhlsson, L. (toim.) 1994: Vegetationstyper i Norden. – TemaNord 1994:665.

Pääkkönen, P. & Alanen, A. 2000: Luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohje. – Suomen ympäristökeskuksen moniste 188.

Uudenmaan ympäristökeskus 1998: Suomen Natura 2000 -kohteet. Kallahden niitty-, harju- ja vesialueet.

Väre, S. 1988: Kallvikin rantaniitty. Hoito- ja käyttösuunnitelma. – Helsingin kaupunki, ympäristönsuojelutoimisto. Panplan Oy.